

"Platforma duchovního
ujasnění" - část 3

STROM OSVÍCENÍ

Na obrázku je vidět kmen posvátného "*ficus religiosa*". Je to druh stromu pod kterým historický Buddha - tehdy ještě jako Siddhattha - vedl svoji nejvýznamnější meditaci. Zde vyfotografovaný exemplář si roste v meditačním centru Sajadó U Janaky "Hmawbi" ^{*)}.

Z vyobrazení je patrné, že Strom Osvícení není žádná jednočará záležitost. Jako kdyby si Buddha vybral ten strom záměrně, aby nám jemně naznačil, že zážitky tzv. 'Osvícení' v různých spirituálních směrech nejsou žádnou konstantní, jednoznačnou událostí, za kterou bývají často považovány. Na druhé straně, jako by nám Buddha tím také chtěl napovědět, že kulminace různých směrů nejsou navzájem zase něčím totálně odlišným. - Ale to jsou jen moje myšlenky, které mi vystávají, když si s jistým zalíbením a vzpomínkami prohlížím titulní obrázek. Kdy-

^{*)} Hmawbi je barmská vesnice asi 40 km severně od Yangonu, kde jsme se s Filipem před nějakými dvěma lety praktikovali delší dobu meditací. Na konci pobytu jsme pak pořídili několik dokumentárních záběrů - další foto jsou na: www.bodhipala.cz/aktivita.htm

bychom se podívali do starých textů, dolehne k nám z Buddhových proslavů mnohem striktnější tónina: "Jen zde (v Buddhově originální Sanze) se nalézá první asketa, druhý asketa, třetí asketa, čtvrtý asketa. Prosty pravých asketů jsou ostatní duchovní školy." Buddha tím jasně deklaruje, že v žádných jiných spirituálních společenstvích jeho doby se nevyskytovaly stejné typy Osvícení, které jsou centrální a charakteristické v jeho učení. Těmi čtyřmi "askety" jsou zde míněni žáci, kteří dosáhli prvního, druhého, třetí a čtvrtého stupně Osvícení při aplikaci Buddhovy Dhammy.

Ale malé ujasnění hned tady z kraje: výraz 'Osvícení' byl do Buddhismu importován z křesťanské mystiky ("Boží Duch Osvítil du-

ši") a není tudíž zcela patřičný (i když na prožitkové úrovni trefný je). Pálijskému 'Bodhi' by přesněji odpovídal překlad 'Probuzení'; jiný příhodný výraz by mohlo také být české 'Prozření' nebo 'Nejvyšší poznání'. Zůstaňme ale protentokrát ještě u zaběhaného výrazu.

Na moji otázku, kterou jsem před lety žertovně předložil Sajadó Rewatadhammovi "Kdy byl Siddhattha Gótama (pozdější Buddha) Sotapannou?" (= nejnižší stupeň Osvícení), Sajadó jen mávl pobaveně rukou a řekl: "Oh, Buddhové mají svoje vlastní Osvícení" - a tím jakoby naznačil, že Buddha sám praktikoval poněkud jinou cestu, než tu, kterou potom učil (4 postupné úrovně-stupně osvícení). Snad by se dalo říct, že u Buddhů se v principu přece jen jedná o tu samou cestu, praktikovanou ale jiným, mnohem širším a obsáhlejším způsobem.

Ale ujasněme si napřed, o co v Buddhově nauce vlastně jde: realizací Osvícení je v základním významu myšleno osvobození od všeho nežádoucího. - To je v principu správně řečeno, z pohledu zasvěcených je ale taková definice příliš zjednodušená; je to takové lidové snadno 'stravitelné' podání Dhammy, kterému by se mohlo říkat "Dhamma Light". V plném významu totiž realizace Osvícení znamená definitivní osvobození ve smyslu bytostné spásy, 'vykoupení' - jasně přesahujíc formát přítomného života. Tento rozměr výrazu by v tomto pojednání rozhodně nechtěl být opominut. Buddha ve své absolutní důslednosti se nespokojil s nějakým psychologickým urovnáním našich emocí a našeho života. Buddha předkládá řešení na rovině úhrnné skutečnosti. Jeho Nauka se tudíž silně zabývá i tím, co se děje při a po smrti člověka. Vidí, že tok bytí pokračuje v nejrůznějších formách dál a že vlastně v mnoha případech teprve po smrti se rozjíždějí ty pravé 'grády' existence. Buddhovo řešení 'osvobodit se od všeho nežádoucího' se tudíž víc jak z poloviny zaměřuje na posmrtnou realitu. Zde pak Buddha v noci Osvícení nabírá ještě větší nadhled a vidí bytosti jako linie karmické podmíněnosti, které na sebe donekonečna nabírají/nevlékají různé formy 'vtělení' - něco jako velice různorodé korálky na

nekonečné šňůrce - vidí eony vznikat a zanikat, vidí nekončící smysluprostou, relativně nebezpečnou cykličnost existence zvanou 'samsára'.

Smrt je často strastiplná pasáž, - dokud je tu smrt, není možné mluvit o konci nežádoucího. Zrození taktéž. A život, např. v lidské formě, má nejen své 'nahoru', ale často také pořádné 'dolu'. Dokud je tu nedobrovolné padání do jakéhokoliv zrozování a umírání, nelze mluvit o skutečném jasném konci nežádoucího. Dlouhodobé pobývání v samsarickém 'nahore' existuje; skutečně trvalé setrvání v těchto jemných sférách bytí nikoliv. Buddha vstupuje do Neprojeveného -

**DOKUD JE TU NEDOBROVOLNÉ
PADÁNÍ DO JAKÉHOKOLIV
FORMY ZROZOVÁNÍ A UMÍRÁ-
NÍ, NELZE MLUVIT O SKUTEČ-
NÉM JASNÉM KONCI NEŽÁ-
DOUCÍHO.**

osvobozeného od času a prostoru, "Nibbány", definované symbolicky jako nejsubtilnější mír a blaženost. Toto je původní Buddhovo učení, k tomuto účelu a cíli byla také koncipována jeho cesta.

Slova lžou, na jednotlivé výrazy v duchovních textech není spoleh. Ale přesto, z popisu Buddhovy Nibbány můžeme cítit vysoce neobvyklou svébytnost a originalitu jeho řešení, které asi nejvíc šokuje svojí lapidární, nekompromisní důsledností. "Máš problém a těžkosti? Vždyť jsem to říkal: neměl ses narodit!" - Velice důsledné, zaručeně fungující řešení. Buddha to sice přímo takto nikdy neřekl, ale daleko toho nebyl (*paticea samuppáda, nidána 11 a 12* = Příčinou utrpení je zrození). Z jeho originálních proslovů vyplývá, že jakékoliv zrození do času a prostoru je úpadek a zřetelně naznačuje, že nenarodit se (=Nibbána) je mnohem lepší a správnější - skoro jako by řekl: Bez těla, myslí a bez "já" je nám všem nesrovnatelně lépe. Z tohoto pohledu by se dalo říct, že centrální část jeho učení byla z velké části zaměřena na zvládnutí nejvyššího a nejnezvyklejšího mistrovství Veškerenstva: umění nemuset se rodit a umírat. - Polovička lidí se asi hned překvapeně zeptá (- ta druhá polovička už většinou spí při takovémto tématu): "A to jako máme vymířit?" Odpověď by mohla být dána následovně: 'Světský život je ze spirituálního pohledu především lekce, náš život je školní lavice. Jsme tady, protože se něco bytostně potřebujeme naučit, něco pochopit, něco kultivovat a zvládnout. "Svět" není tak skutečný jak se nám jeví. Je jinak skutečný: pro většinu z nás je to školní třída ať to víme nebo nevíme (- pro špatné žáky je to eventuelně polepšovna). Proč již nechodíš do školy? - Už jsem jí absolvoval. - A tím, že do ní už nechodíš, přestaly tím školy existovat? - Ne, jsou zase další, kteří se tam učí a dostávají lekce. - Zrovna tak je to i se světem. Neboj se, že nebudou bytosti ke zrozování. Nezakrývej své ulpívání na světských poloměrech zástěrkou ohledu a péče o svět. Navíc, zrození je v diagramu podmíněného vznikání (*paticea samuppáda*) vedeno pouze jako bezprostřední podmínka/příčina nežádoucího, v Nauce není zmiňováno jako něco, na jehož odstraňování by se mělo pracovat! Vpravdě, jako dvě cent-

rální příčiny nežádoucího jsou jmenovány nevědomost (*avijjá*) a touha (*tanhá*). Celá nauka je pak zaměřena na vymýcení těchto dvou skutečných příčin.

Náš svět zasluhuje velkou péči, lidský život je nesmírně cenný - ale ne proto, že by lidský svět a jeho vývoj jako takový měl v sobě nějaký konkrétní důležitý cíl. Lidský svět je vysoce důležité místo, protože nabízí možnost rychlého bytostného růstu - proto máme o náš svět pečovat.

**BEZ TĚLA, MYSLI A BEZ
"JÁ" JE NÁM VŠEM NE-
SROVNATELNĚ LÉPE.**

Realizace pravé Nibbány není přerození do nějaké vysoké sféry existence. Je to kvantový skok z podmíněného do nepodmíněného, z projeveného do neprojeveného, z karuselu samsáry do zahojenosti Nibbány. Opět chci připomenout, že slova lžou, že není možné brát mnohdy symbolickou spirituální řeč doslovně, ale přesto se nemohu ubránit dojmu, že mnohá náboženství a některé duchovní systémy vedou bytost "jen" k přerození do vyšších nebo vysokých oblastí samsáry, kde, podle buddhismu, délka existence je sice nesmírně dlouhá, v posledku ale konečná, s tendencí příštího přerození do nižších sfér.

V klasickém původním pojetí tradiční Theravády je - obrazně řečeno - všechno projevené, manifestované na jedné straně a neprojevená, nepodmíněná Nibbána jakoby na protější straně, jako kdyby se jednalo o naprosté opaky. Pro vyjádření rozdílu mezi běžným životem a Nibbánou je takové zjednodušené znázornění výstižné a nápomocné: vytváří v mysli naslouchajícího hranatě jasno. S potíží se zde ale setká důsledný, neutrální, spirituálně otevřený člověk, kterému při tom samozřejmě velmi záhy vyvstane otázka: "A co ty ostatní kvalitní duchovní nauky? Jde v nich, navzdory úplně jinému slovníku, o srovnatelné definitivní řešení? Anebo všechny ostatní směry zůstávají na straně samsáry, ve které tyto systémy vedou bytost jen k výhodnému samsarickému přerození, vpravdě ale nepřináší skutečné konečné řešení?" - Napomoci vytvořit alespoň částečné jasno v oblasti těchto otázek by bylo účelem tohoto článku: pokusit se o spravedlivé vzájemné vnímání různých spirituálních směrů, najít jejich funkci: co se vlastně děje s bytostí, která následuje tu kterou cestu? - sestavit jakousi imaginární Mapu spirituální krajiny.

Historie duchovna je tak členitá a nesourodá! Prakticky všichni Osvícení si zachovávají pohled a teorii své původní duchovní cesty, takže nám tady mnoho nepomohou. V novějších dobách se vyskytly systémy, které se snažily celé dosavadní duchovno v sobě obsáhnout - a vyniknout nad to. Při pečlivějším pohledu ale zjistíme, že se ostatními duchovními cestami ve skutečnosti nezabývaly do hloubky, že si o nich pouze vytvořily zjednodušený, pokroucený, relativně povrchní názor. Tím se zde tedy také nechceme zabývat. Naše kartografie duchovní reality je pokusem, který by chtěl být úplně nestranný bez nadřezování kterémukoliv směru. (Že jsem zde zatím mluvil hlavně o původním Buddhovu učení samo o sobě ještě neznamená nadřezování (- nadřezování přijde až později). Zatím šlo především o ob-

jektivní informaci. Navíc, buddhismus je obecně uznáván pro svůj střídmý, tolerantní a relativně systematický, někdy až 'vědecký' přístup, takže nám zde hodně pomáhá. Ve svém postoji ale také umí zaujmout vůči ostatnímu duchovnu paušálně odmítavé, neuznávající stanovisko, takže kritická odměřenost bude i zde nasnadě.)

To "pravé" náboženství, to "pravé" duchovno - to je bod, okolo kterého se po tisíce let točí neshody, nevraživost a konflikty: jen my, náš vyvolený národ, náš Bůh, jen naše pravé náboženství, moje jediné správná duchovní metoda a cesta... - je z toho cítit Ego, ego, ego. - To je jako kdyby někdo řekl: "Jen Eidam je ten jediný správný pravý сыр, na všechny ostatní sejry se umře." V dávnověku podobné formulace lidových náboženství měly důležitý psychologický dopad a posilovaly o přežití usilující kmeny. V době globálního oteplování a Internetu nesmyslnost a škodlivost takovýchto postojů vyvstává s velkou zřetelností.

Kdyby událost, které se říká Osvícení, byla tak univerzální, jednoznačná a evidentní, jak o ní bývá referováno, a kdyby všechno podle toho také adekvátně zřetelně, tabulkově spořádaně fungovalo, bylo by sestavení naší 'Mapy spirituální skutečnosti' vcelku dobře zvládnutelný úkol. Tak tomu ale ani zdaleka není. V průběhu času dokonce musela padnout i ona hezká, dobře míněná představa à la: '...kdyby se setkali 'skutečně Osvícení' lidé z různých duchovních směrů, ti by si určitě zcela a dobře rozuměli...' Historie, současnost, skutečnost a realita (už i jen v buddhismu) výmluvně hovoří mnohem spíš o pravém opaku. Tak jednoduché to zkrátka nebude - anebo spíš, ono absolutní Osvícení (= nejen osvobození, ale i vidění celé projevené skutečnosti tak jak opravdu je) se mezi lidmi v současné době prostě nekoná.

Naše procházka spirituálnem snad pomalu nabírá základní rysy: máme tu dva laciné scestné extrémy, kterým se při tvoření Mapy spirituální skutečnosti chceme pečlivě vyhnout: idea 'jediné správné cesty' a ten druhý nežádoucí přístup 'všechno do jednoho pytle'.

Vraťme se nyní zpět k našemu členitému "stromu". K různým typům Osvícení-Osvobození-Spásy (nebo tomu srovnatelnému bytostnému vývoji) vede většina spirituálních směrů, otázkou zůstává k jakým typům a k jakým hloubkám. *

Existuje jeden zajímavý postoj, který zmiňuje Dan Goleman, že všechny duchovní směry se dají rozdělit do dvou skupin: ty, které směřují k jedničce a ty které směřují k nule. Převáděno z řeči binární do řeči člověčí, jsou to směry směřující v nejvyšší kulminaci k nějakému stavu duchovní 'Jednoty' (většinou ve formě 'Splynutí s Bohem') a směry, které si dávají za nejvyšší cíl Nirvánu - Neprojevono. Směry první kategorie většinou používají koncept osobního, nebo spíš nadosobního

* Ne pro všechny spirituálně otevřené lidi je Osvícení skutečně tou nejzazší metou. V poslední době se kupř. v americké sanze objevil i postoj, že o osobní Osvícení ani tak moc nejde, že nyní je důležité podniknout kolektivní Osvícení - něco jako nová forma původní Mahájánové koncepce.

ho Boha, ty druhé se personifikaci zpravidla zcela vyhýbají, hovoří o prázdnotě a ústí do Neprojeveného.

Na jednu stranu se vrcholové realizace dvou zmíněných skupin jeví jako něco citelně odlišného, na druhou stranu si mohou ve skutečnosti být velmi podobné až shodné. Přinejmenším teoreticky zde stále ještě může být ve hře jen různá duchovní symbolika, odlišné cesty obrazného spirituálního jazyka. Spirituální skutečnost je od slovních popisů tak jinorodá! Má opačný charakter než slova a myšlenky: nesnaží se uchopit a podržet.

Theravádová škola buddhismu uplatňuje jiný, v podstatě ale podobný dělicí indikátor: *attaváda* a *anatta(váda)*. *Atta* v pálijštině znamená duše*, "já". *Anatta* je ne-duše, ne-já. Buddhismus je velmi citlivý na tento bod. Buddha viděl, že úplně všechno (tentokrát tedy i Nibbána) je *anatta* - ne-já, vše je prostě duše, prostě pevného neproměnného jádra. V Buddhově učení je to jeden z centrálních Vhledů, který přináší největší osvobození a odlehčení. Všechno podmíněné a projevené (= vše mimo Nibbánu) je v nejvyšší pravdě sice "živoucí", v principu ale jakoby "neobydlené" - vše je jen hra fenoménů, komplexních zákonitostí a podmínek. To až naše vnímání nám interpretuje individuální tok prožívání jako "svět", "já" a "můj život". Ani vyšší bytosti na tom nejsou jinak. Všechny ostatní duchovní systémy, které uznávají duši, atman, "já" nebo "JÁ" jsou Theravádou nazírány jako *attaváda*, jako nauky, které stále ještě nevidí skutečnost tak, jak opravdu je a tím pádem jsou stále ještě - přinejmenším částečně - namočený do iluze. ** Rozdíl těchto dvou podobných rozlišovacích metod je citelný. Ten první s 'jedničkou' a 'nulou' je pouhým krokem k jakési první systematizaci 'materiálu'. Ten druhý Theravádový má už v sobě zřetelný přídech hodnocení.

Vymanit se z podmíněné situace, kdy nás vlastní karma nedobrovolně "vláčí" samsárou, neustále přehazuje z jednoho života do druhého - jak hadry v pračce - to předpokládá výrazné snížení brizance karmického potenciálu, v ideálním případě deaktivaci špatné karma. V Buddhismu to neznamená 'vyjet' nebo spotřebovat celou karma. Jde především o její deaktivaci, 'zplacatění' odstraněním startéru-rozbušky '*tanhá*' (= žádosti). Ostatní kvalitní spirituální směry používají mnohé jiné metody ke zlepšení neblahé situace. Všechny, které vedou k čištění mysli od zloby, nenávisti, silného sobectví a chtivosti jsou prospěšné - jak lidsky, tak i duchovně. A nemusí to být jen spirituální systémy. To je jasná věc už nyní. (Hraniční bude případ, kdy náboženský systém vede své přívržence k nenávisti 'jinověrců'.)

* Hinduistický koncept 'atmanu' a křesťanské 'duše' není zcela identický. Atman je jakési neměnné centrum bytosti - metafyzické 'já', které se reinkarnuje, aby se zdokonalilo a posléze se vrátilo do jednoty s Brahmanem - všepromikající velkou duší Univerza.

** Malá doplňující informace: Podle buddhismu se v procesu přerozování nepřerouje žádné 'já' (které tu ve skutečnosti stejně není ani v průběhu života), ani žádné 'subtilní tělo' nebo duše. Je to jen aktivní karma, přesněji řečeno karmická podmíněnost poháněna touhou, ve které vzklíčí semeno dalšího vědomí, semeno příští bytosti: karma si vynutí nový vznik těla a mysli.

Čistá mysl se projeví automaticky i v jednání člověka a v jeho životním pocitu. Navíc bude prospěšné, když takové nauky nebudou podporovat u svých přívrženců naivitu a nebudou tolerovat jednostranné laciné odpojení životních těžkostí cíleným mentálním uhnutím do jakési představy vysněné 'nebeské' sféry. Tím uspoří svým přívržencům rozbitý nos při setkání s tvrdou realitou. Např. Ježíš řekl "Vezmi svůj kříž a následuj mne" - to je úplně něco jiného. On neříká 'Odhoď svůj kříž'. Jeho formulace zní sice poněkud 'útrpně', ale jinak navádí k vyváženému přístupu ke skutečnosti - jak té světské, tak i té spirituální. Tam kde s čistotou se bude snoubit i hlubší chápání a poznání, tam jsme již u systémů, které mají skutečně pevný fundament.

KDO VIDĚL ALESPŇ ČÁSTEČNĚ DO PODSTATY BYTÍ, TEN UŽ NIKDY NEBUDE HLEDAT PRAVDU VE SLOVECH A MYŠLENKÁCH.

Všechny kvalitní cesty zákonitě jednou svojí částí musí zůstat na zemi a tou druhou jasně potřebují přesáhnout světské poloměry. Systém, který by zůstal jen přízemní a nenabral duchovní nadhled, by neměl potenciál skutečného bytostného pokročení. Mě nejvíc oslovila Buddhova cesta. Podle mého pocitu je ze všech nejjasnější, nejradikálnější, zřetelně a téměř logicky definovaná. Důležité a sympatické je na ní i to, že se dá smysluplně aplikovat i v 'malém formátu': k vystoupení z bludného točení (= 'samsáry') našeho přítomného, každodenního života. (To by se ale jistě dalo říct i o některých jiných duchovních cestách.)

Pro další práci na tvorbě naší pomyslné Mapy spirituální skutečnosti potřebujeme najít nějaký pevnější, určitější rámec reference, kritérium, něco, o co bychom se (na rozdíl od často protichůdných tvrzení systémů samotných) mohli alespoň trochu opřít. Nějaké nahoře a dole, vpředu a vzadu. To, jak je který systém rozšířen mezi lidmi neříká o jeho skutečné kvalitě nic - docela možné, že ty skutečně nejlepší nauky se vůbec neujaly a zůstaly nerozpoznané. Jedno z mého pohledu celkem spravedlivé kritérium by mohlo spočívat v tom, jak dobře a hluboce ten který systém v praxi funguje, jaké vykazuje výsledky. Obávám se ale, že v tomto směru by bylo velmi těžké dobrat se nějakého obecného konsensu. Schůdnější se mi jeví jiná referenční linie: pokusit se vyhodnotit stupeň nebo intenzitu nejzazší Pravdy, ke které ten který systém vede. Přejmeme-li stupnici intenzit Pravdy jako základní kritérium, nebude na škodu, když k oblasti, kterou chceme zmapovat, přibereme i naši světskou relativní skutečnost. Takový byl ostatně záměr hned na počátku: sestavit mapu úplně celé reality, všeho co je. 'Mapa úhrnné skutečnosti' by tedy měla zahrnovat jak lidskou dimenzi pravdy-skutečnosti (ta je ze všech nejnižší a nejpofidérnější), tak i předřazenou, tzv. spirituální Pravdu-Skutečnost, s jakýmsi pomyslným vrcholem v absolutní Pravdě-Skutečnosti. OK? Ve spiritualitě Pravda a Skutečnost jsou zcela zaměnitelné pojmy. Pravda je, co je, co je skutečné; ostatek je jen zdání, přelud, iluze, klam. Kdo viděl alespoň částečně do pod-

staty bytí, ten už nikdy nebude hledat Pravdu ve slovech. Ale jako Pravda může mít a má různé úrovně, právě tak i Skutečnost má, jak říkávám, různé intenzity. Bez trochy náročného a nudného vysvětlování se zde holt neobejdeme a tak bych pohodového čtenáře chtěl požádat následující pasáž pro jistotu přeskočit a pokračovat až někde na příští stránce - děkuji.

Ta lidská-světská rovina pravdy-skutečnosti je, jak již zmíněno, ta nejrelativnější, nejméně vykonstruovaná, nejméně skutečná. To je jeden z těch hlavních důvodů, proč je tak problematická a často neuspokojující. Zdá se, že čím víc jsme vzdá-

**ČÍM VÍC JSME VZDÁLENI
OD PRAVDY-SKUTEČNOSTI,
TÍM TU BUDE VĚTŠÍ NÁ-
CHYLNOST K UTRPENÍ.**

leni od Pravdy-Skutečnosti, tím tu bude větší náchylnost k utrpení. Člověk normálně nežije skutečnost, člověk žije svoji silně upravenou interpretaci skutečnosti.

Jsou tu jasné lidské nepravdy, záměrná klamání, zkeslování, zastírání... - to je ale ve srovnání s celou lidskou svízeli jen 'viditelná špička ledovce'. Problém člověčí sféry existen-

ce tkví mnohem hlouběji, v její samotné struktuře. Největší 'zásluhu' na řídkosti lidské pravdy-skutečnosti mají mentální procesy, kterým normálně zcela věříme a které považujeme za skutečnost: pojmy, myšlenky, pocitové a emoční projekce člověka. Psychoterapie nám někdy výmluvně ukáže kousíčky našich nevědomých omylností. Nebude to příliš přehnané, když řekneme, že téměř celý náš svět, jak ho normálně vnímáme, je náš mentální konstrukt a projekce. Popravdě, teprve meditace Vhledu může ukázat naplno celý katastrofický rozsah tendenčnosti, uhýbání, jednostrannosti, vytěšňování, mentálních přemaleb... - celý ten rozsah zastírání a falšování Pravdy v procesu lidského vnímání.

(Že naše biologické smysly jsou vysoce omezené, v tom zas takový problém není, na to se naše stupnice tolik nevztahuje. Nakonec, nebylo zadáno 'celá Pravda a celá Skutečnost'. Na naší stupnici 'syrová' data z našich smyslů zaujímají poměrně vysoký stupeň Pravdy-Skutečnosti (ve srovnání s tím, co s nimi pak naše mysl udělá).)

Lidský svět, jak si ho malujeme, existuje především jako chiméra v našem vnímání. Obsahy myšlenek jsou jen barevné bubliny. Ke skutečnosti, kterou jakoby zastupují, mají velice daleko - mají jen popisný charakter. Navíc, mysl z největší části nepřemýšlí o skutečnosti, nýbrž o jiných pojmech, idejích a myšlenkách = nereálně na druhou.

Naše věda se snaží tento silný nedostatek alespoň trochu zmírnit a jak to jde, používá místo mentálních konceptů např. matematiku, která je svojí podstatou trochu skutečnější než pouhé slovní pojmy (- ó ano, naše věda by ráda byla 'pravdivá-skutečná', bohužel vychází z lidské interpretace skutečnosti a tak dosahuje svých výdobytků jen obtížně a ztěžka). Umělci zase používají pocitové a intuitivní rezonance s centrálnějšími oblastmi naší bytosti a pronikají tak hlouběji pod po-

vrch. Básníci a pohádkáři se rozhodně dostanou blíže k Pravdě-Skutečnosti než Mladá Fronta Dnes. Špatně se to vysvětluje, pokud chybí osobní zkušenost cesty Vhledu: Pravda je to, co je pravé a skutečnost je to, co opravdu je. Víc pravdy je tím směrem, kde je to pravější; víc skutečné je to, co je méně odvislé od ostatních okolností, zkrátka to, co je méně relativní.

**PRAVDA JE TO, CO JE PRAVÉ
A SKUTEČNOST JE TO, CO
OPRAVDU JE.**

Budeme-li dál pokračovat směrem na pravější Pravdu-Skutečnost, brzy se dostaneme k hranici, kde téměř každé označení slovem nebo myšlenkou je již jasně vnímáno jako skluz do tmy. Dostáváme se čím dál víc do bezprostřední přítomnosti a direktního vnímání. Z buddhistického pohledu se dostáváme k druhému stupni pojmového vnímání. Slova, vnitřní obrazivost, komentování a myšlenky již utichly, naše vnímání je ale stále ještě poznamenané světskými poloměry. (Promiňte mi tento výraz, který se mi sem tak často dostává - ale jistě víte, co je tím míněno: světské poloměry). Tato druhá rovina pojmového vnímání myšlenky již nevede, je tu ale např. ponětí prostoru jako 'vpředu', 'vzadu', 'nahore' atd., a mnoho dalších vnitřních konceptů jako 'známé' - 'neznámé', 'nové' - staré', 'použitelné', nebo ponětí procesů 'tečení', 'proudění', atd. - zkrátka koncepty složené myslí z mnoha základních vjemů dohromady. Některé oblasti dualit zde začínají pozvolna ztrácet svojí vzájemnou opačnost, člověk, pokud prochází takovýmto procesem čištění-poznávání v meditaci, prožívá velké přesuny hodnot, mnoho se ujasňuje, dostavuje se hlubší a obsáhlejší chápání jak vlastně věci jsou a proč tak jsou jak jsou. Světská slepota sebestřednosti-ega je již citelně oslabena. Na této úrovni se také začíná pomalu mírnit rozdíl mezi subjektem a objektem. Většinou platí, že od této úrovně dál, ryze mozkové mentální funkce jsou spíš tlumeny, zklidňovány, odstavovány a vnímavost se otvírá více univerzálním rovinám vědomí. Do této úrovně Pravdy-Skutečnosti člověk běžného života samozřejmě často - spíš mimoděk - chvilkově zavítá, zpravidla nezaregistruje nic zvláštního - protože se také nejedná o nic zvláštního. Teprve delší pobyt v tomto vědomí začne člověka měnit.

Další vývoj směrem na Pravdu-Skutečnost je ale již doménou spirituálních směrů. Ty vedou své přívržence svým vlastním specifickým způsobem a směrem dál. Mystikové čistotou a průzračností pojmu jakoby vše do svého srdce; oproštění od vlastní vůle jejich další kroky směrem k Pravdě-Skutečnosti snadno nabudou příděchu 'Boží přítomnosti'. Trochu podobné budou i realizace těch, kteří zprůchodňují všechna jemnohmotná centra-čakry a otvírají se kosmické šakti, která pak může volně proudit celým systémem. Jiní podpoří čistotu a pravost vědomí meditacemi hlubokého soustředění a otevře se jim přístupu k vysokým oktávám univerzálního vědomí. U jiných převládne mizení protikladů a oddělenosti a prožijí

nedualní 'Jednotu' všeho se vším, atd. To by mohl být náhodný výčet "jedničkových" směrů.

Systémy "nulové", (*anattá*) směřující na Nibbánu/Nirvánu v dalším vývoji budou mít citelně jinou povahu. Hluboké proniknutí/poznání charakteru projevené skutečnosti a totální odulpění stojí v čele původního buddhismu. Identifikace s prožívaným (znak největšího lpění) potřebuje být nahrazena zdravým vztahem k realitě - vztahem moudrosti, pochopení, soucítění (bez ulpění!), laskavého přátelství. Jedním z indikátorů pokroku v rámci Buddhovy nauky se stane 'Vhled' - což je v Theravádovém buddhismu ještě přísnější, téměř klinická forma kultivace hlubšího poznání. Je to rigorózní opouštění mentálních tendencí jakýchkoliv pojmových interpretací, přibarvování nebo percepčních 'přemaleb' skutečnosti. Cesta k "syrovým" počátkům ze smyslových ústrojí (*káyánupassaná*) je základní forma meditace *vipassaná*. Tato dost přísně strukturovaná praxe se zpočátku může jevit začínajícímu jako velmi "nespirituální", příliš 'věcná' a odtažitá. A přece: protože je to nezvykle direktní cesta k vyšší intenzitě Pravdy-Skutečnosti, samozřejmě relativně rychle vyvolá gejzíry a ohňostroje očištného procesu, tentokrát ale nejen ve formě mentální očisty, ale i karmické. Dalo by se říct, že očista nastává postupným zvyšováním bytostné pravosti, respektive přibližováním k Pravdě-Skutečnosti. Metody meditace Vhledu používají aplikaci pravé registrující-objevující-odhalující pozornosti (nejen 'vsímavosti') na různé oblasti prožívání - cesta může mít podle toho

ruzná scénária. Vzhledem k náročnosti cíle je většinou do procesu zapojena i silná koncentrace. Ve vyšším stádiu rozvoje mnohdy mysl/vědomí začne vnímat vlastní funkci uvědomování - mysl začne vidět/vnímat sama sebe. (Podobné stádium se v jisté formě a intenzitě vyskytuje i na cestě 'jedničkářů'.)

Co se týče pozdějšího buddhismu - Mahájány a Vadžrajány, paleta dalších spirituálních inovací přistupuje k původním naukám a praktikám. V Mahájáně nejvyšší pozici zaujme fenomén Neduality - tentokrát ale jiného charakteru, než v první 'jedničkové' skupině. Buddhistická Nedualita nasměřuje k 'Jednotě' nýbrž k 'Takovosti', posléze k 'Totalitě Všeteho' nebo 'Prázdnosti'; v tibetských učení Vadžrajány bude navíc často zdůrazněn tantrický přístup 'Rychlé cesty' identifikací s ideálem.

Pokročilá praxe Vhledu nebo Neduality potřebuje být zasazena do pevného, pokročilého duchovního rámce celé nauky; mnohé usměrňující a očistné procesy by měly být probrány předem. Jinak je tu nebezpečí relativně rychle se dostavujících drobných zážitků a stavů, které se skutečným realizacím jakoby vzdáleně podobají, jsou ale velmi slabé - tak slabé, že nemají téměř žádnou transformativní sílu a bytost zůstává skoro v tom stavu, ve kterém byla před tím.

K Nedualitě mám osobní vztah. Ačkoliv jsem o ní na začátku své cesty prakticky nic nevěděl a na programu měl jen původní Buddhovo učení, sama se mi vpojila do první intenzivní praxe.

Před nějakými těmi 35 lety, krátce po prvním setkání s Dhammou, jsem byl zcela ohromen vizí Cesty k Osvícení jak ji učil Buddha a šel do toho naplno. V prvním roce, který jsem si vymezil pro přípravu, jsem procházel velkou změnou životní orientace; studoval, četl, reflektoval - napsal jsem si také anglický text k jednomu známému, melodicky zpěvnému songu od tehdejších Pink Floyd. Moje angličtina byla v ještě pokročilejším začátku než je nyní a tak anglický text vykazuje svoji 'svébytnost'. Mě ale nešlo o správnost jazyka. Do vytvořeného textu se intenzivně promítla moje tehdejší vize spirituální cesty - to, o čem jsem intuitivně cítil, že se cestou k Osvobození musí zrealizovat a bytostně uskutečnit.

1. *Did you see your muddy blood,
did you lose your silver flute,
do you want to take off your gray suit.*
2. *--- --- --- --- ---,
--- --- --- --- ---,
come there where t' watch sings and never cries.*
3. *It's the room where blazes smile (blaze=požár),
guns have wings and canons fly,
tanks distribute silence in the sky.*
4. *I smile at people, embrace life,
and all the world with its drive,
and the time coun'ting me twenty five.*

Dva řádky z druhé strofy si už nemůžu vybavit; a druhá věc, tehdy jsem si myslel, že 'blood' se vyslovuje blůd. Že bych měl k lidem v té době tolik příklonosti si zrovna nevzpomínám, - spíš jsem měl dojem, že by to tam jaksi mělo být; embrace bylo míněno spíš ve významovém odstínu pojímat než objímat - převedeno do češtiny, básník chtěl říct přibližně následující:

1. *Uviděl jsi svou blátivou krev,
ztratil jsi svou stříbrnou flétnu,
chceš se vysuléknout ze svého šedého obleku -*
2. *-----,
-----,
pojď tam, kde hodiny zpívají a nikdy nenařkají.*
3. *Je to prostor kde požáry se usmívají,
zbraně mají křídla a děla létají,
kde tanky rozvázejí ticho po obloze.*
4. *Usmívám se na lidi, pojmám život
i celý svět s jeho poutí,
a čas, který mi napočítal dvacet pět.*

Ano, byly to dvacáté páté narozeniny - já se nově přesunul do Lausanne - bez znalosti francouzštiny (to aby se nová existence rozjížděla z opravdové nuly), myl nádobí v hotelu a četl Buddhovy Suty a Bibli. To bylo asi půl roku po mém dramatickém setkání s Buddhovou naukou.

Nevím jak jsem k tomu došel. Jde hlavně o tu třetí sloku: Nedualita jako hrom! Snad to byl vliv Zenu o kterém jsem tehdy již nějaké ponětí měl a asi něco věděl o jeho rigorózních metodách. V Buddhově původním učení totiž o Nedualitu prakticky vůbec nezavádíte; v jeho době to zřetelně nebylo téma.

V mé představě té doby 'být bytostně osvobozen' v řádu originální Buddhovy nauky bylo spojeno s představou vstupu do Neprojeveného, což jsem považoval za úplně závratnou, nejvyšší kulminaci jakékoliv existence. Představoval jsem si takovou realizaci jako něco nesmírně náročného - až potud moje tehdejší představa byla správná. To, co bylo jistým nedorozuměním, byla s tím se pojící myšlenka, že taková Cesta musí zákonitě projít všemi oblastmi duchovního Veškerenstva; že bude spojena s povinným plným zvládnutím všech ostatních duchovních cest. V tomto bodě jsem se mýlil, zde se projevil nedostatek vědomostí o Nauce: nevěděl jsem, že Buddha učil přímou cestu, v jistém smyslu 'zkratku' (v porovnání s jeho vlastní velkou Buddhovskou realizací).

Na cestě Dhammy není cílem vše zvládnout a není třeba získat mistrovství na-
de vším. Pro Arahatsví - o které mi šlo (a jde i nyní), předložené v původní Nauce jako nejvyšší čtvrtý stupeň Osvícení-Osvobození, je třeba jako minimální předpoklad překonat 10 pout (*samyojana*)*, nebo z jiného pohledu vymýtít *ásavy* - la-

* 1) názor, že existuje 'já', 2) pochyby ohledně Buddhova Osvícení a jeho učení, 3) ulpívání na pouhých pravidlech a rituálech, 4) smyslová žádostivost, 5) zlovůle, nenávisť, 6) touha po existenci v jemnohmotné sféře, 7) touha po existenci v nehmotné sféře, 8) domýšlivost-pýcha, 9) neklid, 10) nevědomost.

tentní, nehlouběji sídlící, nejsilnější spirituální znečištění-"vředy": 1) smyslová touha, 2) touha po existenci, 3) nevědění jak věci opravdu jsou. Mě nešlo o to přinést spásu všem a všemu (což je silná základní myšlenka Mahájány). Na něco takového jsem se necítil, necítím ani dnes - ani si nejsem jist prospěšnosti takového rozhodnutí.

V mé tehdejší představě plného Osvobození byla tedy obsažena i idea, že je třeba nějak dokázat zvládnout a poctivě se vyrovnat se vším myslitelným tělesným, mentálním, pocitovým a emocionálním (evtl. i spirituálním) utrpením (svým i ostatních bytostí), aniž by se člověk od toho 'odstříhl' (= uměle, lacině odpojil) anebo k tomu všemu znečitlivěl. V tehdejší představě tedy bylo, že je třeba se nejen nad utrpení nadnést a od něj odulpět, ale skutečně dokázat být v situaci a okolnostech absolutně kohokoliv - bez ztráty vnitřní koherence a integrity. Skutečné Osvobození jsem si tehdy nedokázal jinak představit a od Buddhovy cesty jsem řešení toho všeho očekával. Toto byl myslím ten bod, který vnesl relativně silné aspekty Neduality do mé první praxe. Z dnešního pohledu to byl nepovinný přídavek, za který ale v principu jen děkuji.

A tak také v prvních meditacích se vývoj ubíral poněkud jinak, než je v Theravádě běžné. Já si myslel, že předpokladem vyššího pokroku bude stav, kdy člověk dokáže snést úplně jakoukoliv bolest a utrpení bez ztráty vnitřního klidu a vnitřního středu. No, daleko to od pravdy není ani v klasické Theravádě ("...kdyby vám loupežníci řezali kolena pilou a ve vaší mysli vznikla nenávisť - zde, pravím, nenaplňujete učení Dokonalého..."), ale ona k tomu za normálních okolností dochází z jiné strany - ne překonáním, respektive zvládnutím pocitů-počítků nýbrž

odulpením od pocitů a velkou vyrovnaností přes všechny mentální a tělesné fenomény. Buddha v té suttě neříká, že se musíte při řezání vašich kolen pilou usmívat! Pro první meditace jsem si tudíž dal kromě základní instrukce dlouhodobě setrvat při vnímání nádechu a výdechu také instrukci jít cestou největšího vnitřního odporu, jít proti rezistenci (s omezením: nepoškodit při tom tělo nebo mysl).

Dnešní lidi na meditačních kurzech jsou jak vařený bačkory - nic nevydržeji. Moje vlastní přídatná instrukce mne dováděla na pokraj šílenství a zoufalosti - ale zato se meditace ubírala zřetelně kamsi dopředu, zřetelně duchovně pracovala a velmi mnohé transformovala. Ač jsem měl na programu jen a jen Buddhovo původní učení, meditace mimo setkání s hlubokým meditativním klidem celkem často navštěvovala i neduální polohy, o kterých jsem cítil, že jsou hodně správné, které ale neměly v Buddhově původním učení žádné jasné zastoupení. Začal se vytrácet rozdíl opaků. Plus a mínus si začaly být ve své podstatě velmi podobné = 'z jednoho soudku' - 'takové'. Snad jako první se začala točit kategorie toho, co je správné a nesprávné, prospěšné a co neprospěšné. Příliš zřetelně bylo vidět na prospěšnou funkci utrpení a bolesti a také na otupující působení příjemného života. Často jsem se v meditaci musel vracet ke kanonickým popisům prospěšného a neprospěšného, abych se vůbec nějak zorientoval. V závěsu pak také kategorie dobrého a špatného si různě vyměňovaly polaritu až splynuly. Napřed byly Neduálitou postiženy jen pojmové oblasti: vzpomínám, jak najednou všechno byla pravda (šokující zkušenost), nebo jak elementy paradoxů pokojně spočívaly paralelně vedle sebe. Chápání každého podílného postoje (vlastního i postojů jiných

lidí) bylo snadné. Subjekt a objekt se začal měnit v jediný proud Skutečnosti bez 'já'; když ale příjemné a nepříjemné začínalo být to samé, tam se začaly dít radikální přesuny: najednou všechno bylo v pořádku. Nejšokujícím na tom bylo uvědomění-poznání, že i v minulosti vždycky vše bylo v pořádku - a nikdy nic špatně. To už nebylo pojmové, konceptuální ujasňování, to byla Pravda Skutečnosti! Meditace pak nabrala velmi rychlý spád. Rozhodně jsem si tehdy uvědomil, že jsem se vzdálil původnímu Buddhovu učení a odpojil se od tohoto vývoje meditace jak to šlo a přesedlal na kultivaci Vhledu, což předpokládalo jiné nastavení pozornosti a úhlu mentálního pohledu. Meditující proniká pozorností víc analyticky, téměř laboratorně do struktury a funkce vnímání a registruje jak individuálních charakteristiky procesů, tak i společné, univerzální charakteristiky všeho, co probíhá, co se manifestuje. Je to takový zkoumavý laboratorní 'pohled z boku' do jakéhokoliv prožívání - ať světského nebo božského. Meditace pak šla svým vývojem, v každém případě jistě roviny Neduality se staly součástí mé cesty.

Oj, nyní jsem trochu odběhl od našeho tématu - ale možná, že nám toto ex-tempore dobře poslouží k hlubšímu pochopení spirituální krajiny.

Buddhismus je nám velmi nápomocný při sestavování základních orientačních os kompasu pro Mapu úhrnné skutečnosti. Jasně rozlišuje různé intenzity Pravdy-Skutečnosti: ne všechno je stejně skutečné. Na jedné straně je děj snu, fata morgana, představa, iluze, na druhé absolutní nepodmíněná Skutečnost.

Druhým vysoce nutným prvkem pro pochopení úhrnné skutečnosti je zavedení plynulé škály polotónů. Na jedné straně máme iluzi, na druhé absolutní Skuteč-

nost a mezi tím plynulou škálu intenzit Pravdy-Skutečnosti. Kdybychom se drželi doslovně starých kanonických černo-bílých výroků o 'jedině správném' a všem ostatním zvrhlém a zatraceném, naše Mapa by dostala jakýsi nesmyslný tvar mnohacípé hvězdice s mnoha různými absolutny - nebo spíš tvar malé koule s dlouhými ostny, kde na konci každého ostnu by byl kulminální bod toho kterého náboženství nebo starého duchovního směru a všude okolo těchto špic by bylo věčné

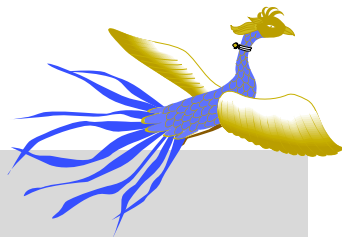
zatracení. Podobné oježené koule na řetězu používali středověcí husitští bojovníci k pobíjení svých nepřátel - říkalo se tomu "řemdih", velmi obávaná zbraň - ve spirituálním světě stále ještě hojně v nasazení.

Takže zavedením různých intenzit se vyhneme nespravedlivému nesmyslu 'jen mé jediné správné cesty' a zbavíme se tak škrtící egocentrické sebestřednosti i v duchovní oblasti. Věřím, že pro mnohé fundamentalisty je něco takového dosud naprosto nepředstavitelná nemožnost "...že by jako i někdo jiný mohl mít svoji duchovní pravdu?" Mapa úhrnné skutečnosti vychází z toho, že každá kvalitní duchovní cesta má a priori ve svém stylu a oblasti svoji pravdu a platnost. Jde již jen to, uvidět vzájemnou pozici různých směrů, ujasnit si jejich funkci, vidět jejich cestu.

Ashin Ottama

Fotografiemi esej tentokrát osvěžili: AO, Milada Dušková, Wikipedia

Pokračování příště.

Dhamma centrum Bodhipala

V zídkách 105, 252 46 Vrané nad Vltavou,

tel./záz. 257 761 566,

e-mail: bodhipala@volny.cz , www.bodhipala.cz

Bankovní spojení: ČSOB - Praha, účet: Buddha Mangala BP,

konto 165 000 746/0300, (konst. symbol -pokud nutně- 0308)